

Jaroslav Foglar (6. 7. 1907 Praha – 23. 1. 1999 Praha)

Český spisovatel literatury pro (zejména chlapeckou) mládež, redaktor časopisů pro dospívající, nejlepší a nejvlivnější český volnočasový pedagog všech dob.

Foglar, který vyrůstal v rodině, kde otec záhy zemřel (Jaroslavovi byly tehdy 4 roky), vystudoval (1924) střední obchodní školu a několik let pracoval jako firemní úředník. Velmi brzy (1923) však začal publikovat dobrodružné prózy pro mládež. Již v dětství přišel do kontaktu se skautingem, avšak členem byl až od r. 1923 (získal skautskou přezdívku *Jestřáb*, podle níž byl pak znám celý život).

V r. 1925 přišel do pražského skautského oddílu *Dvojka*, který pak vedl 60 let (1927 – 1987); když přicházely politické zákazy skautingu, čelil jim tím, že oddíl vždy převedl pod hlavičku některé legálně existující mládežnické organizace.

V r. 1934 Foglar vyhrál s knihou *Modrý život Jiřího Dražana* soutěž nakladatelství Melantrich o nejlepší knihu pro mládež a v r. 1935 začal v Melantrichu pracovat (úspěšná kniha později vycházela pod názvem *Přístav volá*).

V r. 1935 inicioval vznik *Mladého hlasatele* – melantrišského časopisu pro mládež. Z Foglarovy iniciativy Hlasatel podněcoval a metodicky podporoval vznik a existenci čtenářských klubů (o minimálně 4 členech). Kluby existovaly na skautských zásadách, ale obešly se bez skautské ideologie (která – přicházejíc z anglosaských zemí svého původu – měla vždy náboženské zabarvení, což však v českém prostředí působilo jako cizorodý prvek). Myšlenka klubů Mladého hlasatele se rychle šířila: v r. 1941 jich bylo téměř 25 tisíc, takže kluby sdružovaly asi 100 000 mladých lidí staršího žákovského věku; jedná se o jev, který ve světě neměl a nemá obdoby.

Potřeba šířit podněty pro klubovou činnost kvalifikovanou, ale zároveň poutavou formou přivedla Foglara k vytvoření kresleného seriálu Mladého hlasatele o fiktivním čtenářském klubu nazvaném *Rychlé šípy*; kreslířem byl Jan Fischer (1907 – 1960) a první díl seriálu vyšel 17. prosince 1938. Rychlé šípy se staly nejúspěšnějším a nejvlivnějším kresleným seriálem v dějinách české komiksové tvorby. Foglarova činnost vedla ke vzniku unikátní foglarovské subkultury, kterou až do konce 20. století udržovaly – v různé míře – celé generace mládeže i dospělých.

V letech 1936 – 1947 Foglar publikoval souvislou řadu úspěšných románů o dobrodružstvích chlapců v raně teenagerovském věku. Foglar viděl a prezentoval prepubertální a raně pubertální chlapectví jako ideální životní období, v němž lze soustavným a promyšleným sebeutvářením osobnosti vybudovat pevné základy pro celý další harmonický, spokojený a úspěšný život. Foglarova tvorba a praktická výchovná činnost byly o to cennější, že se uskutečňovaly na pozadí nanejvýš dramatických událostí, od Velké hospodářské krize přes zánik demokratického Československa až po německou okupaci a Druhou světovou válku: bylo to období náchylné k poklesu zdravé mezilidské sounáležitosti, ke vzniku krizí v rodinných aj. vztazích a k úpadku péče o cílený rozvoj mládeže; Foglarova tvorba se těmto rizikům stavěla do cesty.

Pro tematické označení Foglarovy tvorby se patrně nejlépe hodí pojem *imaginativní realismus*, spojovaný obecněji s dobrodružnou tvorbou od sklonku 19. století do poloviny 20. století. Foglar se zásadně vyhýbá jakýmkoli odkazům na konkrétní místní realie; velkoměsto Rychlých šípů (i jiných hrdinů) je bezejmenné a četné přírodní lokality mívají jen romanticky tematická jména (podobná např. indiánským pojmenováním). Foglar je sugestivním vypravěčem s přiměřeně bohatým výrazovým rejstříkem, jež dokázal rozprostřít od působivého líčení ponurých a tajemných míst přes příběhy v

panenských přírodních sceneriích až po humor se smyslem pro groteskní drobnokresbu. Napínavé výpravy chlapců do neznáma jsou nepochybně metaforou iniciačních zkušeností předznamenávajících překročení prahu dospělosti, ovšem erotiku tu nenajdeme; Foglarova apoteóza (oslavná prezentace) zdravé chlapecké fyzikčnosti je nepochybně inspirována atmosférou mužného, poněkud puritánského přátelství zpopularizovaného spisovatelem viktoriánské a edwardiánské Anglie (Rudyard Kipling) a jejich americkými vrstevníky (Francis Bret Harte aj.). Foglar sám udržoval několik nedlouhých vztahů se ženami, ale jinak se cele věnoval své práci literární a oddílové.

V r. 1941 nacistická cenzura **Mladý hlasatel** zakázala a po válce jej nahradil časopis *Vpřed*: dvojice Foglar – Fischer v něm s Rychlými šípy pokračovala v letech 1946 – 1948, než přišel další **zákaz**, tentokrát **po komunistickém státním převratu**.

V období **liberalizace 60. let** Foglar pokračoval v psaní knih i Rychlých šípů: novým kreslířem se stal r. 1968 **Marko Čermák** (* 1940): výtvarník, tramp a hudebník populární countryové skupiny *Greenhorns (Zelenáči)*. Po sovětské vojenské invazi r. 1968 byl obsah sešitů s Rychlými šípy ve stále větší míře doplňován jinými komiksy, až r. 1971 bylo vydávání zakázáno úplně.

Foglar zákaz publikování obešel až r. 1984, kdy začal společně s **Kájou Saudkem**, nejproslulejším českým komiksovým kreslířem, invenčně čerpajícím z americké tradice žánru, publikovat dobrodružné kreslené seriály v časopise České speleologické společnosti: po obsahové stránce tyto výtvary neznamenal velký přínos, ale ukázaly, že Foglarovo vypravěčství je kompatibilní i s výtvarně modernizovaným pojetím.

Po **Sametové revoluci r. 1989** nastala nová vlna čtenářského zájmu o Foglara, znovu vyšla jeho starší díla, ale Foglar, limitovaný vysokým věkem a slábnoucím zrakem, už vydal jen několik prací, většinou vzpomínkových a bilančních. Po r. 1995 drtivá většina české mládeže absorbovala vpád informačních technologií do všech oblastí života, zaměřila se na posilování své pozice na trhu studijních a pracovních příležitostí, odklonila se od dobrodružného pobytu v přírodě spíše k bodybuildingu a fitnessu a své další trávení volného času spojila s městskou relaxační zábavou, takže na počátku 21. století se zájem o foglarovský svět udržuje – se slábnoucí intenzitou – jen v rodinách, kde tato tradice bývala silná.

Některá díla:

Romány **Modrý život Jiřího Dražana** (1934; později vydáváno jako *Přístav volá*), **Boj o první místo** (1936), **Hoši od Bobří řeky** (1937; patrně nejpopulárnější Foglarova kniha mimo tematiku Rychlých šípů, silně inspirovaná Foglarovým skautským oddílem Dvojkou a jejími letními tábory ve Sluneční zátoce na řece Sázavě u Ledče nad Sázavou), **Chata v Jezerní kotlině** (1939), **Historie Svorné sedmy** (1940), **Pod junáckou vlajkou** (1940), **Když Duben přichází** (1944), **Tajemná Řásnovka** (1965), **Poklad Černého delfína** (1966), **Kronika Ztracené stopy** (1967; spíš než o román jde o instruktážní knihu: děj je podřízen záměru uvést textově i nákresově podrobné návody pro klubovou činnost; existuje tu zřetelná inspirace knihou *Dva divoši* od anglokanadského spisovatele Ernesta Thompsona Setona, 1860 – 1946, který může být považován za jeden z Foglarových vzorů), **Devadesátka pokračuje** (1969; volné pokračování knihy *Pod junáckou vlajkou*), **Dobrodružství v Zemi nikoho** (1969), **Strach nad Bobří řekou** (1990; volné pokračování knihy *Hoši od Bobří řeky*);

Románová trilogie o klubu Rychlých šípů, pátrajících v ponuré městské čtvrti Stínadlech, jejíž chlapeci jsou sdruženi v organizaci nazývané Vontové, po tajemném hlavolamu ježku v kleci: **Záhada hlavolamu** (1941; televizní seriál 1969, film 1993), **Stínadla se bouří** (1947), **Tajemství Velkého Vonta** (1986 vydáno česky v Západním Německu, v Československu až 1990);

Kreslené seriály **Rychlé šípy** (kreslíři Jan Fischer, Marko Čermák; vycházelo 1938 – 1971, ovšem s vynucenými přestávkami), speleologická trilogie **Modrá rokle**, **Ztracený kamarád**, **Jeskyně Saturn** (1984 – 1991);

Humoristické knížky **Tábor smůly** (1938), **Nováček Bubáček píše deník** (knižně 1990);

Autobiografie **Život v poklusu** (1990).

